

4. Бюджетний кодекс України від 13.02.2016 р. № 2456-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата 20.04.16); 5. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19>; 6. Європейська хартія місцевого самоврядування, ратифікована Законом України від 15.07.97 р. № 452/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036; 7. Програма діяльності Кабінету Міністрів України від 11.12.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=247809587; 8. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>; 9. Коаліційна угода 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://samopomich.ua/wp-content/uploads/2014/11/Koaliciyna_uhoda_parafovana_20_11.pdf; 10. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/280/97-vr. 11. *Дмитровська В.С.* Теоретичні засади формування доходів місцевих бюджетів / В.С. Дмитровська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. – 2013. – Т. 1. – С. 349–353; 12. Департамент фінансів Чернівецької обласної державної адміністрації // www.bukoda.gov.ua/page/departament-finansiv-0; 13. *Стефанчук Р.О.* Зарубіжний досвід формування та функціонування місцевих бюджетів / Р. О. Стефанчук, О. А. Музика-Стефанчук // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2010. – № 1. – С. 132 – 133; 14. *Слободянюк Н. О.* Проблемні питання формування дохідної частини бюджету: сучасні реалії / Н. О. Слободянюк, К. І. Шикор // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – № 15. – С. 554-558.

УДК 330.341.1 : 338.432

С.О. Артюхов

ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У даній статті обґрунтовано значення нарощування інноваційної активності в аграрному секторі, встановлено цілі впровадження агроновацій та оцінено потенціал інноваційної активності сільгосппідприємств України. Запропоновано напрями пріоритетного фінансування інноваційної діяльності вітчизняними аграріями.

Innovation is the basis for the development of any industry and society as a whole. In the modern world, one of the most priority areas of innovative investment is the agricultural sector. The main obstacles to the large-scale implementation of innovations by Ukrainian agricultural enterprises are: the lack of financial resources for agrarians and information about the availability of innovative products on the market, poor connection with the agricultural scientific community, insufficient of government support of increasing the innovation activity etc. According to estimates, only 10% of Ukrainian agro-enterprises are innovatively active.

The largeness and success of agrarian innovation depends to a large extent on the scientific potential of the country, concentrated in the agrosphere. In Ukraine, according to official data, the

research potential in the agrarian sector is becoming degraded. The number of specialized research institutions is decreasing, the quality of their products is declining, financing and material and technical base of research are being reduced, and the scientific-research potential of the staff is narrowing. The sphere of domestic biotechnological research is not developing sufficiently.

The main areas of priority financing of agrarian enterprises' innovation activity, as well as all over the world, should be resource efficiency and resource saving.

Ключові слова: інновації, аграрний сектор, сільгоспідприємства.

Key words: innovation, agrarian sector, agrarian enterprises.

У сучасному світі інновації – основа поступального розвитку будь-якої галузі й суспільства в цілому. Уряди розвинених держав вкладають колосальні кошти в інноваційну сферу, усвідомлюючи, що це є запорукою довгострокової конкурентоспроможності їхніх економік. В Україні фінансові можливості держави (й окремих виробників) не настільки великі, що актуалізує завдання пошуку шляхів найбільш ефективного вкладення наявних обмежених коштів. На думку економічних експертів і урядовців, одним з найдоцільніших нині напрямів інноваційного інвестування, тобто вкладення капіталу в нові винаходи, які значно покращують виробничу діяльність, є аграрний сектор. Тим більше, що і на глобальному рівні однією з найперспективніших галузей стосовно забезпечення економічного підйому на інноваційній основі визнана аграрна.

Питання розвитку інноваційного процесу у вітчизняній агросфері досліджувалися численними науковцями, зокрема такими, як О. Крисальний, М. Кулаєць, П. Музика, В. Трегобчук, О. Шубравська й ін. [1-5]. Цими авторами досліджувалися, зокрема, проблеми активізації інноваційних процесів у сільському господарстві, причини низького рівня розвитку інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств та впровадження вітчизняних розробок у практику, основні стимулюючі заходи щодо розповсюдження новацій в аграрному виробництві тощо. Водночас потребують подальшого вивчення питання пришвидшення розвитку інноваційної діяльності сільгоспідприємств з метою забезпечення їх ефективного зростання на засадах ресурсної ощадливості.

Аграрний сектор, як один з ключових сегментів вітчизняної економіки, демонструє зростаючий інтерес до впровадження інноваційних технологій. Однак існує й ряд перепон розширенню інноваційної діяльності сільгоспідприємств. Це, насамперед, нестача фінансових ресурсів у більшості виробників, слабка поінформованість аграріїв стосовно наявності на ринку й доступності інноваційних продуктів, відсутність належної комунікації з аграрним науковим співтовариством, неадекватна потреба роль держави у стимулюванні нарощування інноваційної активності українських агровиробників тощо. Усе це потребує пошуку оптимальних рішень у сфері впровадження новацій сільськогосподарськими підприємствами з метою їхнього зростання на сталій основі. Таким чином, метою і завданнями даного дослідження є оцінка потенціалу інноваційної активності сільгоспідприємств та обґрунтування напрямів пріоритетного фінансування їх агроінноваційної діяльності.

Під аграрними інноваціями у самому широкому значенні розуміються новації, що реалізуються в аграрній сфері і забезпечують прирощення там економічного, екологічного і соціального ефекту. Специфіка агроінновацій полягає у використанні в інноваційному процесі (як і в сільськогосподарському виробництві) природних фак-

торів і компонентів (тварин, рослин), при цьому останні виступають і безпосередніми об'єктами агроінноваційної діяльності. З огляду ж на значну залежність галузі від природно-біологічних й екологічних чинників, інноваційний розвиток у даній сфері діяльності крім традиційних виробничо-технологічного й організаційно-управлінського напрямів повинен охоплювати і такі види інновацій як селекційно-генетичні та економіко-соціоекологічні [4, с. 5].

Підґрунтя інноваційного розвитку забезпечується науковими дослідженнями. Ключовими їх напрямками у світовій агросфері на сучасному етапі визнаються біо- і нанотехнологія, генетика, мікробіологія, ресурсозбереження, екологізація й інформатизація агропродовольчого виробництва, його адаптація до ймовірних змін природних умов, зокрема, прогнозованих змін клімату, удосконалення економічних механізмів функціонування виробництва і ринку, створення і впровадження нових форм і методів управління АПК.

Основні сучасні трансформації світової агросфери відбулися під впливом суттєвого зростання застосування результатів біотехнологічних досліджень, наукових досягнень в області селекції, насінництва, органічного землеробства, техніко-технологічного забезпечення агропродовольчої діяльності [5, с. 70].

Основними цілями впровадження новацій визначено збереження і підвищення рівня ефективності використання ресурсів агровиробництва. Спеціалістами доведено, що за рахунок упровадження інноваційних технологій українські аграрії спроможні наростити показники ефективності господарювання на 17-45%, а за комплексного підходу – навіть більше [6].

Очевидно, що широта й успішність упровадження агроновацій значною мірою залежить від наукового потенціалу країни, зосередженого в агросфері. Офіційні дані засвідчують зменшення протягом 2010-2016 рр. числа організацій Національної академії аграрних наук (НААН) України, які здійснювали наукові дослідження і розробки (на 27%), а також про скорочення частки таких організацій у загальній їх кількості в країні (на 4%) [7, с. 16-28].

Зменшилася й кількість аспірантів, випущених протягом вказаного періоду з аспірантури за напрямками сільськогосподарські та ветеринарні науки. Відносно невеликою була й кількість докторантів за цими напрямками знань, що свідчить про скорочення науково-дослідницького потенціалу в зазначених сферах.

Усього ж у виконанні наукових досліджень і розробок у галузі сільськогосподарських наук у 2016 р. було зайнято 4663 дослідників, що становило лише 7% їх загальної кількості. При цьому переважна частина виконавців була зосереджена у структурах державного сектора (81%).

Суттєвою проблемою розвитку агроінноваційної діяльності в Україні є нестача фінансування відповідних наукових досліджень, що безпосередньо впливає і на кількість наукового персоналу, і на якість пропонованих розробок.

Так, за даними Держстату, у 2016 р. питома вага загального обсягу витрат на наукові дослідження у ВВП України становила 0,48%, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 0,16%. Натомість частка обсягу витрат на НДР у ВВП країн ЄС-28 у 2015 р. в середньому становила 2,03% (зокрема, у Швеції – 3,26%, Австрії – 3,07%, Фінляндії – 2,90%, Німеччині – 2,87%) [7, с. 56-65].

Фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень і розробок у наукових організаціях НААН у 2015-2016 рр. в середньому становило 506,6 млн. грн. або 16% усього фінансування національних академій наук України. При цьому частка витрат НААН на придбання устаткування ледве сягнула 3%, що свідчить про збереження тенденції послаблення матеріально-технічної бази аграрних наукових досліджень.

Стосовно заявок на винаходи за видами економічної діяльності заявників (національні заявники-юридичні особи), то у галузі сільського, лісового та рибного господарства таких заявок подається вкрай мало (по одній у 2015-2016 рр.). За напрямом «Біотехнологія» кількість заявок на винаходи протягом 2010-2016 рр. взагалі скорочується, що свідчить про нерозвиненість одного з найбільш інноваційних напрямів досліджень (у т.ч. й аграрних), який становить підгрунття біоекономіки – системи, що використовує поновлювані біологічні ресурси суші й моря для виробництва високотехнологічних продуктів [8, с. 63]. Усе це загалом також підтверджує деградацію науково-інноваційного потенціалу в агросфері.

Водночас не можна не відзначити поступове нарощування інноваційної активності сільгоспідприємств, яка хоча й не набула масового характеру, проте стає все помітнішою, особливо на великих підприємствах, які, як правило, входять до складу холдингових структур. Так, зокрема, відомо, що компанії «Астарта» і Borsch Ventures створили спільне підприємство Agro Core, яке займатиметься розробкою проектів у галузі інноваційних систем управління агробізнесом. На першому етапі основною базою для апробації і впровадження високотехнологічних продуктів Agro Core будуть підприємства агрохолдингу «Астарта-Київ» [9]. «Кернел» (земельний банк якого перевищив 600 тис. га) планує оцінити і покращити стан ґрунтів усіх своїх земель з використанням біодобрив та біофунгіцидів. KSG Agro впроваджує ряд проектів з використання біопалива, МХП планує вирощувати органічне зерно для експорту в Європу.

У цілому ж, за оцінками фахівців, інновації у вітчизняному сільському господарстві використовують лише близько 10% підприємств [10]. Найбільш популярними серед нововведень нині є GPS-відстеження сільгосптехніки, у т.ч. контроль за використанням палива, електронні карти і журнали обліку, супутниковий моніторинг полів й інші методи аерофотозйомки, технології управління поливом, системи паралельного водіння, автопілотування тощо.

Агроновації в усьому розвиненому світі є засобом підвищення ефективності виробництва та його екологізації. З цього випливають й основні пріоритети фінансування агроінноваційної діяльності сільгоспідприємств. З огляду на те, що для екологізації сільгоспвиробництва Україні необхідне широке впровадження ресурсощадних стратегій, доцільними є вкладення у відповідні новаторські технології: обробітку ґрунтів, крапельного зрошення тощо.

Надзвичайно актуалізуються нині й проблеми адаптації сільгоспвиробників до несприятливих змін клімату. Хоча для України це поки що не настільки критично, але природні катаклізми, спровоковані кліматичними змінами, вже достатньо відчутно впливають на обсяги агровиробництва і прибуток підприємств. У цьому зв'язку в світі використовуються стратегії зниження ризиків негативних наслідків зміни клімату, зокрема, стратегії адаптації сільськогосподарської галузі, які передбачають зміни у технологіях виробництва продуктів харчування, стримування попиту на продукцію,

виробництво якої несе загрози для довкілля, а також управління національними і міжнародною продовольчими системами.

Пріоритетом є інвестування у виробничі практики, які є найбільш ресурсоефективними і сприятливими для довкілля. До таких практик належить: використання сортів або видів сільгоспкультур чи порід або видів худоби з «ширшими екологічними допусками», а також рідкісних з числа таких, що здійснюють менше екологічне навантаження; використання інтегрованих агросистем (худоба – і/або аквакультури) з метою підвищення загальної стійкості агрогосподарювання; збільшення диверсифікації сортів або культур з метою хеджування ризику неврожаю через монокультурність; зміна практики зрошення через дефіцит прісної води та вдосконалення технологій щодо її збереження; впровадження альтернативних сільськогосподарських практик, зокрема, Mini-Till та No-Till для збереження вологи в ґрунті, використання гною, компосту, покривних культур для поліпшення затримання води, зміни в раціонах харчування тварин, зменшення концентрації погोलів'я на 1 га тощо; здійснення загальних заходів з консервації водних ресурсів; адаптування стратегії боротьби зі шкідниками, бур'янами і хворобами рослин; зміна післяжнивних практик: додаткова сушка зерна, більш ретельне збереження врожаю; приділення більшої уваги страхуванню від екстремальних подій; забезпечення взаємодії з іншими виробниками продуктів харчування для обміну досвідом щодо підвищення рівня адаптації до кліматичних змін [11, с.60].

Отже, впровадження новітніх технологій та досягнень науково-технічного прогресу відіграє надзвичайно важливу роль на сучасному етапі розвитку аграрного сектора України. Серед ключових напрямів наукових досліджень у світовій агросфері нині визнаються біо- і нанотехнологія, генетика, мікробіологія, ресурсозбереження, екологізація й інформатизація агропродовольчого виробництва, його адаптація до змін природних умов.

Широта й успішність впровадження агроновацій значною мірою залежать від наукового потенціалу країни, зосередженого в агросфері. В Україні, за даними Держстату, науково-дослідницький потенціал в аграрній сфері деградує: зменшується кількість профільних дослідницьких установ, знижується якість їхньої продукції, скорочується фінансування і матеріально-технічна база досліджень, звужується науково-дослідний кадровий потенціал. Недостатньо розвивається й сфера вітчизняних біотехнологічних досліджень.

Успіхи вітчизняних аграріїв, зростання прибутковості їхньої діяльності, значна частка аграрного сектора в економіці України забезпечили, з одного боку, передумови впровадження підприємствами інноваційних рішень, а з іншого – потужний інтерес до агросектора з боку IT-підприємців. Завдяки такому поєднанню Україна має усі шанси створювати інноваційні продукти глобального рівня. Проте на сучасному етапі їх розроблення й впровадження на сільгоспідприємствах гальмується нерозвиненістю вітчизняної агроінноваційної системи. За оцінками, лише близько 10% агропідприємств України демонструють інноваційну активність.

Основними напрямками пріоритетного фінансування агроінноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, з огляду на світові тенденції, є ресурсна ефективність та ресурсозбереження.

1. Крисальний О.В. Організаційно-економічні особливості інноваційної діяльності / О. В. Крисальний // Економіка АПК, 2005. — № 8. — С.10–13;
2. Інноваційне сприяння нарощуванню продовольчих ресурсів в Україні та світі / [Кулаєць М.М., Бабієнко М.Ф., Витвицька О.Д., Усаченко Л.М.]. — // Економіка АПК, 2012. — № 5. — С. 139-144;
3. Музика П.М. Інноваційне підприємництво в аграрному виробництві України / Музика П.М.: Монографія. — Львів: ПП «Кварт», 2005. — 306 с.;
4. Трегобчук В.М. Інноваційно-інвестиційний розвиток національного АПК: проблеми, напрями, механізми / Трегобчук В.М. // Економіка України. 2006. — № 2. — С. 4-12;
5. Шубравська О.В. Перспективи модернізації аграрного сектору України / О.В. Шубравська, К.О. Прокопенко // Економіка України, 2013. — № 8. — С. 64-76;
6. Експерт: Інновації збільшують ефективність агробізнесу на 17-45%. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://agroportal.ua/news/tehnologii/ekpert-za-schet-innovatsii-effektivnost-agrobiznesa-rastet-na-1745/>;
7. Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник. — К.: Держстат України, 2017. — 134 с.;
8. Шубравська О.В. Біоекономіка: аналіз світового розвитку та передумови становлення в аграрному секторі економіки України / Шубравська О.В. // Економіка України, 2010. — № 10. — С. 63-73;
9. «Астарта» и «Borsch Ventures» создали совместное агротехнологическое предприятие [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://interfax.com.ua/news/economic/399620.html>;
10. Мнение: инновации в агросекторе используют всего 10% компаний [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://agroportal.ua/news/tehnologii/mnenie-innovatsii-ispolzuyut-vsego-510-agrarnykh-kompanii/>;
11. Food security and climate change. HLPE. Rome: FAO, 2012, 102 p.

УДК 334.716:005.53(045)

О.У. Безчасний, Т.Т. Жовковська

СИСТЕМНО-РЕФЛЕКСИВНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ ПРОЦЕСИ У РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Запропоновано підхід до підвищення об'єктивності інформації за рахунок якості комунікацій та мінімізації рефлексивного впливу дозволяє підвищити чистоту інформаційних потоків у процесі підготовки управлінських рішень на промислових підприємствах. Реалізація розробленого підходу дозволить підвищити ефективність системи підготовки й прийняття управлінських рішень на підприємстві

It is proved that for the greater objectivity of the information coming to the subject of management there is a need to minimize the reflexive impact on the outcome of the task performed by the performer.

The experiments carried out within the framework of the research confirm the hypothesis that if the information is characterized by the presence of controlled distortions, then by improving the quality of organizational communications it is possible to minimize the reflexive impact on the quality of input and output information and to prevent further distortion in the stages of the task. If natural distortions (uncontrolled mistakes) prevail, then their detection will allow them to look for ways to eliminate them.

The proposed approach to increasing the objectivity of information at the expense of the quality of communications and minimizing reflexive influence can increase the purity of information flows in the process of preparing management decisions at industrial enterprises. Realization of the developed approach will allow to increase efficiency of the system of preparation and acceptance of managerial decisions at the enterprise.